

Dr. Marcel Nast, ř. profesor práva soukromého na právnické fakultě university ve Štrasburku:

Zavedení francouzského zákonodárství do Alsaska-Lotrinska.*)

(Přeložil doc. JUDr. L. Vošta.)

Otázky politické, administrativní, právní, které se vynořily v důsledku restituce Alsaska a Lotrinska Francii, nejeví se zcela stejným způsobem jako problémy, které se objevily při konstituci státu Československého. Jestliť Československo státem novým, zřízeným sice spojením více korunních zemí bývalého císařství rakouského, ale může unifikovati své zákonodárství bez ohledu na rozhodující důvody, které by velely zaručiti při tom převahu právu rakouskému nebo uherskému: ba dokonce nic se nepřiči tomu, aby jeho budoucí zákonodárství bylo zcela nové. Alsasko a Lotrinsko jsou naproti tomu provincie, které tvořily součást Francie až do r. 1871, které byly od ní odloučeny po dobu čtyřiceti osmi let a které byly vráceny mírem Versailles-ským své staré matce-vlasti. Asimilace práva Alsaska a Lotrinska nezáleží tedy v unifikaci práva v celé Francii zavedením zákonodárství nového, nýbrž v re-adaptaci Alsaska a Lotrinska pro zákony francouzské, to znamená: zavedení zákonodárství francouzského do jmenovaných zemí.

Třeba, že problémy které se stávají v Československu a v Alsasku a Lotrinsku nejsou totožné, může býti nicméně s užitkem pro československé právníky a státníky mladé republiky poznají-li metody, jichž se užívá ve Francii při unifikování práva v Alsasku a Lotrinsku, obtíže s nimiž se tato unifikace setkává a řešení konfliktů zákonů, které přivoduje prozatímní podržení zákonodárství německého v Alsasku a Lotrinsku.

*
* * *

Když v listopadu 1918 vítězné francouzské armády zmocnily se Alsaska a Lotrinska, právní postavení těchto provincií bylo toto: byly sgermanisovány politicky, administrativně, soudně. Německo bylo vskutku spojilo obě francouzské provincie proti jejich

---

*) Přednáška, konaná na právnické fakultě university Karlovy dne 23. října 1923.

geografickým a hospodářským podmínkám v jednu jedinou — Alsasko-Lotrinsko —, která místo aby tvořila autonomní stát jako Sasko nebo Bavorsko, byla přímo připojena k Říši a tvořila tak »Reichsland«. Říšskou vládu zastupoval v ní »Statthalter«, u něhož bylo více ředitelů všech oborů veřejné správy, podobajících se do jisté míry ministrům. V posledních letech před velkou válkou, Říše oktrojovala Alsasko-Lotrinsku spíše zdánlivou nežli skutečnou autonomii, povolivši mu volený sněm (Landtag), který měl zastupovati u místodržitele zájmy alsaského a lotrinského obyvatelstva.

Mimo to Německo zavedlo v celém Alsasko-Lotrinsku německou správní a soudní organizaci. Území bylo rozděleno na okresy a kraje; prefekti a podprefekti měli tutéž pravomoc jako v ostatních provinciích německých, obce měly tatáž oprávnění jako v ostatním Německu. S hlediska správy kultu byl to režim konkordátu: duchovní správci byli úředníky placenými z budgetu Alsaska-Lotrinska; pokud šlo o školství, byl to režim škol konfesních (katolických nebo protestantských), na nichž náboženství vyučovali učitelé, a jedna universita, skládající se ze sedmi fakult (z nichž jedna katolická teologická a jedna protestantská teologická fakulta), na které byli skoro výlučně profesori němečtí. Alsasko-Lotrinsko mělo také veškeré instituce sociální péče a pojištění, které byly zavedeny v Německu.

Konečně veškeré zákony německé, mimo velmi řídké výjimky, byly vztaženy na Alsasko-Lotrinsko. To se nestalo ovšem ihned druhý den po míru Frankfurtském: ale toto opoždění bylo motivováno jen tou skutečností, že v r. 1871 nebylo v Německu jednotného zákonodárství. A vskutku, jakmile byly v Říši cvilní soudní řád, trestní zákonník, trestní řád, obchodní zákonník a konečně r. 1900 občanský zákonník, jednotné pro celé Německo, byly vztaženy bez otálení na Alsasko-Lotrinsko.

Možno tudíž říci, že v listopadu r. 1918 nebylo již v Alsasko-Lotrinsku ani institucí, ani zákonů francouzských. Jest dobře připomenouti, že ohromná většina veřejných úředníků, v každém případě všichni úředníci vysocí, byli čistokrevní Němci.

* *

V listopadu 1918 nemohlo přijít v úvahu bezprostřední zrušení této německé organizace a okamžité zavedení institucí a zá-

konů francouzských v Alsasku-Lotrinsku. Jeden důvod povahy právní, se tomu stavěl v cestu: s hlediska práva mezinárodního válka nebyla skončena, nepřátelství bylo jen zastaveno; Alsasko-Lotrinsko nestalo se opět ipso jure francouzským a bylo třeba vyčkati podpisu mírové smlouvy, aby dostalo definitivní právní postavení.

Všeobecně, režim, který v důsledku toho bylo aplikovati na Alsasko-Lotrinsko v době, kdy se čekalo na mírovou smlouvu, nemohl býti jiný, než okupace. A to ostatně pochopila vláda francouzská; dekret presidenta republiky přidělil již na konci listopadu r. 1918 Alsasko-Lotrinsko ministerskému předsedovi a přiřazoval mu moc učiniti naléhavá opatření, která by se stala nutnými v důsledku faktické reintegrace Alsaska-Lotrinska Francii. Ministerský předseda pak jmenoval generálního komisaře, aby jej zastupoval ve Štrasburku a delegoval mu část své pravomoci. Nebylo-li možno v době, kdy se ještě čekalo na mírovou smlouvu, pokládati Alsasko-Lotrinsko za zemi, která se opět stala francouzskou, bylo nicméně jisto, že budoucí mírová smlouva vrátí Francii obě provincie, které jí Německo bylo odňalo v r. 1871. Restituce Alsaska-Lotrinska byla pro Francii jedním z cílů války, který sledovala až do konce: Francie dala to několikrát věděti svým Spojencům, zvláště Anglii a Americe, že by neskončila války, jestliže by jí nebylo vráceno Alsasko-Lotrinsko.

Nuže, vzhledem k tomu, že bylo jisto, že Alsasko a Lotrinsko stanou se opět za několik měsíců francouzskými, vláda francouzská učinila řadu opatření, která přesahovala práva plynoucí z pouhé okupace, ale která měla připravovati reasimilaci Alsaska a Lotrinska s Francií. Tato opatření byla četná a rozličná. Uvádíme z nich jen několik. Předně byl zrušen Landtag, zrušilo se i místodržitelství. Byli propuštěni všichni němečtí profesori university a na rok 1918—19 byla zřízena jakási malá universita francouzská, než přišel dne 22. listopadu 1919 p. Poincaré slavnostně inaugurovati francouzskou universitu štrasburskou, úplně znovuzřízenou. Rovněž byli propuštěni němečtí soudci a skoro všichni vysocí úředníci původu německého; bylo však třeba podržeti tisíce nižších úředníků, úředníků a zřízenců pošt a železnic atd., které nebylo možno, vzhledem k jejich počtu, nahraditi ihned Francouzi, a z nichž ostatně mnoho se oženilo s Alsasankami.

S druhé strany již od prosince r. 1918 reorganisovány byly

aspoň provisorně soudy, byly zrušeny poroty, jmenování soudci francouzští a alsasko-lotrinští, bylo umožněno podávati dovolání a zmateční stížnosti z rozhodnutí alsasko-lotrinských soudů ke Kasačnímu dvoru a bylo ustanoveno (nařízení to velmi důležité), že jazyk francouzský bude nadále jedinou řečí soudní.

V téže době byla zaváděna francouzština jako hlavní jazyk do škol, a na universitě všechny přednášky počaly se konati výlučně francouzsky.

Konečně možno dodati, že hned v prosinci 1918 vláda rozhodla, že francouzská měna bude míti zákonný oběh v Alsasku-Lotrinsku a vyměnila v poměru 1 fr. 25 cent. za 1 marku veškeré marky, které byly vlastnictví Alsasko-Lotrinčanů za francouzské peníze: jinak řečeno, »valorisovala« marky.

Šlo tu o opatření naléhavá a nezbytná, která ospravedlňovalo jisté vrácení Alsasko-Lotrinska Francii.

* * *

Toto vrácení bylo slavnostně uznáno mírovou smlouvou Versailleskou z 28. června 1919, která je dokonce určila se zpětnou platností od 11. listopadu 1918, dne to, kdy bylo povoleno Německu přiměří. Alsasko-Lotrinsko stalo se tedy definitivně zemí francouzskou a od té doby bylo třeba pokračovati v jeho readaptaci soudní, administrativní, legální. To bylo předmětem zákona ze dne 17. října 1919 o provisorním režimu Alsasko-Lotrinska, kterýžto zákon jest ještě dnes v platnosti.

Dvě metody byly možné. Buď parlament mohl rozhodnouti, že ve stanovené lhůtě všechny zákony francouzské vstoupí v platnost a naříditi několik opatření přechodných za účelem respektování práv nabytých; metoda, která byla hlavně použita v r. 1860, kdy šlo o Savojsko. Anebo parlament mohl rozhodnouti, že provisorně se podrží v Alsasku-Lotrinsku zákony německé, a že se tam teprve později zavedou, jeden po druhém, zákony francouzské. Zákon ze dne 17. října 1919 přiklonil se k této druhé metodě.

Vskutku, tento zákon stanoví tři všeobecné principy:

a) S hlediska politického Alsasko-Lotrinsko, stavši se opět francouzským, dělí se na tři départementy (Bas-Rhin, Haut-Rhin, Moselle) a jest stanoveno, že tyto departementy budou voliti poslance a senátory podle francouzského volebního systému jako ostatní.

β) S hlediska administrativního, finančního, školského, s hlediska kultu a soudnictví, atd., podržuje se status quo ante. Hlavně Alsasko a Lotrinsko jsou i nadále spojena pod správou generálního komisaře, který má kolem sebe ředitele jednotlivých oborů veřejné správy. Ba dokonce zřizuje se i Poradní sbor, složený z poslanců senátorů, generálních radů, atd., který se schází čtyřikráte do roka a podává svá dobrá zdání o všech předlohách, interesujících Alsasko-Lotrinsko. Byl zachován konkordát s Římem a školy konfesní, laické zákony francouzské nebyly vztaženy na Alsasko-Lotrinsko. Konečně jsou podrženy v platnosti všechny zákony německé, občanské, obchodní, trestní, správní, a zvláštní rozpočet pro Alsasko-Lotrinsko.

γ) Avšak rozumí se, že tento stav nebude než provisorním; cílem jeho jest zavedení institucí a zákonů francouzských v Alsasku-Lotrinsku. Proto také stanoví zákon z r. 1919, že parlament zavede zákonodárství francouzské zvláštními zákony, dokonce, že v případech nutnosti president republiky bude moci zavést francouzské zákony dekrety pod podmínkou, že jeho dekrety budou ratifikovány parlamentem.

* * *

Úmysl francouzského parlamentu, tak jak plyne ze zákona z r. 1919, jest tudíž jasný: jest třeba unifikovati právo ve Francii, rekonstituované navrácením Alsaska-Lotrinska tak, že se rozšíří na tyto země platnost právního řádu francouzského; a jsou-li v zákonech německých některá ustanovení lepší než v zákonech francouzských, bude možno je v Alsasku-Lotrinsku podržeti, avšak za podmínky, že jejich platnost bude rozšířena na celou Francii. Jeť Francie od velké revoluce zemí jednotné legislativy.

Za účelem této unifikace zřídil p. Millerand, který byl generálním komisařem v Alsasku-Lotrinsku od března 1919 do ledna 1920, více komisí, z nichž každá se skládala z menšího počtu (čtyř nebo pěti) právníků francouzských a alsaských (profesorů, advokátů, soudců) a které byly pověřeny přípravě předloh na zavedení zákonů francouzských. Byly tam takto komise pro zákonodárství trestní, komise pro zákonodárství občanské, civilní řízení soudní, administrativní organizaci, komise pro úpravu literárního, uměleckého a průmyslového vlastnictví, atd. Tyto komise pracovaly velmi rychle a skoro všechny skončily dnes svoje

práce: tak jsou dnes hotovy projekty na zavedení zákonů občanských, obchodních, zákonů o civilním řízení soudním atd.

Po vydání zákona ze dne 17. října 1919 mohlo se tudíž doufat, že právní reasimilace Alsaska-Lotrinska bude rychle skončena; zvláště pak energická činnost p. Milleranda opravňovala veškeré tyto naděje. 25. listopadu 1919, sotva měsíc po odhlasování zákona ze 17. října, p. Millerand zavedl v Alsasku-Lotrinsku dekretem presidenta republiky celé trestní zákonodárství francouzské a francouzské trestní řízení; a nějaký čas potom zavedl obdobným dekretem veškeré zákonodárství o literárním, uměleckém a průmyslovém vlastnictví (o patentech na vynálezy, továrních a obchodních známkách, nekalé soutěži a j.)

Na neštěstí naděje, kterým dalo život odhlasování zákona z r. 1919, byly sklamány po odchodu p. Millerandově. A dnes pět let po té, kdy se Alsasko-Lotrinsko stalo opět francouzským, skoro veškeré zákonodárství německé, s výjimkou zákonů trestních a několika zákonů speciálních, aplikuje se stále na území restituovaném Francii.

Jest pravda, že četné zákony francouzské byly sice vztaženy na Alsasko-Lotrinsko; ale zde jde jediné o zákony, které podporují zájmy Alsasko-Lotrinska anebo dokonce zájmy jednotlivců (zákony o válečných škodách, o vojenských pensích za zranění ve válce, o profesionálních syndikátech, o advokacii, o právním postavení veřejných zaměstnanců, o vlastnictví literárním, uměleckém a průmyslovém) anebo o zákony, které jsou příznivé zájmům státu (zákony o státních daních). Mimo to nebylo žádné asimilace. Zejména byly podrženy dodnes, přes všechny práce komisi, o nichž jsem mluvil výše:

1. generální komisariát a Poradní sbor, což znamená i další udržování jednotnosti Alsasko-Lotrinska, ačkoliv zde jde, jak historicky, tak geograficky, o dvě odlišné provincie;
2. zákony o rozluce církvi a státu a o neutrálním školství se nevztahují na Alsasko-Lotrinsko;
3. konečně a zejména, zákony občanské, obchodní, o civilním řádu soudním a mnoho jiných, které jest aplikovati v Alsasku-Lotrinsku, jsou ještě zákony německé.

Vláda sice prohlásila, že generální komisariát bude zrušen 1. červencem 1924: ale nepodala dosud projektu zákona k tomu cíli. Předložila také parlamentu projekty na zavedení zákonů ob-

čanského, obchodního a o civilním řízení soudním s platností od 1. ledna 1924: avšak poslanecká sněmovna dosud ani nezahájila diskusi o těchto předlohách.

*
*
*

Důvody těchto průtahů při zavádění zákonů francouzských v Alsasku a Lotrinsku jsou četné a různé povahy. Můžeme se zde přes to zmíniti o některých, které nepochybně se vyskytnou i v Československu.

Jest to v první řadě resistance povahy profesionální, s kterou se setkáváme u korporací, pro něž bude míti změna zákonodárství v zápětí různé nevýhody nebo obtíže, u obchodních komor, advokátů, notářů, úředníků alsasko-lotrinských, u lékárníků atd. Všeobecně, jedni i druzí si přeji zavedení zákonodárství francouzského, . . . ale pod podmínkou, že to nebude pro ně obtížné. A tak, poněvadž každá změna zákonodárství jest vždy někomu na obtíž, setkává se každý projekt na zavedení zákonů francouzských snadno s nepřáteli.

Jest to rovněž odpor kléru katolického a protestantského, nebo spíše jedné části jeho. Určití kněží a pastoři, z nichž někteří jsou poslanci, nechťejí ani slyšeti o rozluce církvi a státu, ani o neutrálním školství: chtějí, aby byl zachován v Alsasku-Lotrinsku konkordát a školství konfesní. Zaváděti zákony francouzské, i ty, které se nijak netýkají náboženství (tak občanský nebo obchodní zákonník), znamenalo by pro ně dotknouti se práv církvi; každý zákon francouzský páchne laickostí, to jest nepřátelstvím k náboženství. A tito kněží či pastoři, kteří vesměs se vzdělali na teologických fakultách německých, mají veliký vliv a disponují více žurnály dobře vedenými.

Jiná příčina překážek zavedení francouzských zákonů jest přítomnost četných Němců v Alsasku-Lotrinsku. Žije tam kolem 75 tisíc Němců, kteří oženivše se s Alsasankami, stali se Francouzi na základě smlouvy Versailleské a nemohou býti proto vyhoštěni ze země. Kromě toho jest tam kolem 70 tisíc těch, kteří zůstali Němci. V celku nechybí tam mnoho do 150 tisíc Němců nebo ex-Němců, t. j. jedna desetina veškerého obyvatelstva Alsaska a Lotrinska. Jedni i druzí vyvinují jak veřejně tak i tajně obratnou a důslednou propagandu proti právní readaptaci Alsaska a Lotrinska.

Konečně jest možno upozorniti na stanovisko, které zaujímá

často Poradní sbor. Členové zákonodárných sborů, kteří v něm zasedají, staví se všeobecně do značné míry nepřátelsky k institucím a zákonům francouzským. A poněvadž vláda francouzská žádá skoro vždy Poradní sbor o dobré zdání, než-li předloží prezidentu republiky nebo sněmovnám vládní osnovy na zavedení zákonů francouzských, dochází k velmi živým diskusím na jeho schůzích, a to vše zdržuje předložení osnov. Poradní sbor jest neužitečnou institucí, ježto Alsasko a Lotrinsko mají své zástupce v poslanecké sněmovně a senátu a ježto poslanci a senátoři by dostáčili úplně k obhajování zájmů Alsasanů a Lotrinčanů.

*   *
*   *

Tyto průtahy s unifikací práva v Alsasku a Lotrinsku vyvolávají nespokojenost u jedné části obyvatelstva. Mimo to existencedvou právních řádů na území francouzském překáží obchodním stykům mezi Alsaskem a Lotrinskem a ostatními francouzskými départementy. S hlediska juristického dává možnost vzniku konfliktů mezi právem francouzským a německým a sporů o soudní kompetenci analogických těm, které se vyskytují v právu mezinárodním mezi zákony a soudy dvou států.

Po dva a půl roku parlament nezabýval se vážně rozřešením těchto konfliktů. Z toho vznikly vážné nepřijemnosti. V Alsasku-Lotrinsku na příklad místní úřady chtěly podrobiti zákonům německým všechny Francouze, kteří nepřisloužejí do Alsaska-Lotrinska i pokud se týká jejich statutu personálního. Avšak parlament se rozhodl konečně, že odhlasuje důležitý zákon, zákon ze dne 24. července 1921, který měl vyřešiti konflikty zákonů, k nimž dochází v důsledku provisorního podržení zákonodárství německého v Alsasku a Lotrinsku.

Tento zákon obsahuje tři důležité principy:

a) Především ruší ustanovení mezinárodního práva soukromého, která jsou obsažena v německém zákonníku a zavádí do Alsaska-Lotrinska mezinárodní soukromé právo francouzské. V důsledku toho, ve stycích mezi Francií, včetně Alsaska-Lotrinska, a státy cizími jest třeba aplikovati i v Alsasku-Lotrinsku mezinárodní soukromé právo francouzské.

b) Pokud jde o obyčejné kontrakty, zákon z r. 1921 dává Al-

Zavedení francouzského zákonodárství do Alsaska-Lotrinska.

sasanům a Lotrinčanům právo optovati pro zákon francouzský, t. j. smluviti si, že jejich smlouvu bude posuzovati podle právního řádu francouzského. Mnoho obchodních společností se skutečně přeměnilo aplikací zákona z r. 1921 na společnosti francouzské; a skoro všechny, které se nově zřizují, zřizují se podle práva francouzského. Rovněž Alsasané a Lotrinčané, vstupující v manželství, uzavírají manželské smlouvy podle práva francouzského a přijímají manželské právo majetkové francouzské; a mnoho manželů, kteří uzavřeli sňatek před vydáním zákona z r. 1921, zaměnilo manželské právo majetkové německé za francouzské.

Tato možnost opce jest v praxi neobyčejně důležitá: rozšiřuje rozsah aplikace francouzských zákonů v Alsasku-Lotrinsku pouhým projevem vůle Alsasanů a Lotrinčanů, při uzavírání kontraktů.

c) Konečně za účelem vyřešení konfliktů mezi zákony francouzskými a německými, které byly podrženy v Alsasku-Lotrinsku, zákon z r. 1921 zavádí známý rozdíl, připuštěný v právu mezinárodním. Osobní statut Alsasanů a Lotrinčanů (*état civil*, způsobilost k právům a právním činům, poměry rodinné) řídí se podle práva německého, i když mají svůj domicil jinde než v Alsasku-Lotrinsku a osobní statut Francouzů, kteří nejsou Alsasany nebo Lotrinčany, jest upraven zákony francouzskými i když sídlí v Alsasku-Lotrinsku. Věci však, jak movité tak nemovité řídí se pokud jde o jejich právní poměry podle »*lex rei sitae*«. Pokud se týká formy právních jednání, k nimž dochází v Alsasku-Lotrinsku, zákon z r. 1921 aplikuje zásadu »*locus regit actum*«, přiznává jí však povahu pouze fakultativní. Strany mají vždy právo vybrati si formy stanovené právním řádem francouzským.

Na neštěstí zákon z r. 1921 není úplný: nepředvidá sporů o soudní příslušnost mezi soudy v Alsasku-Lotrinsku a soudy v ostatních francouzských *départementech*. A na věci velmi vážným jest, že soudy v Alsasku-Lotrinsku neřídí se při rozhodování kompetenčních sporů týmiž pravidly jako soudy francouzské. Než, řada dovolání leží nyní u Kasačního dvoru: tak v budoucnosti nepřilíš daleké rozhodne tento soud, jak mají býti řešeny spory o soudní příslušnosti.